

інфраструктури забезпечують поточні та потенційні потреби, життєво важливі інтереси, добробут людини і громадянина, які визначаються національними інтересами України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 29.04.23).

2. Закон України "Про критичну інфраструктуру" від 16.11.2021 р. № 1882-IX-ВР. Редакція від 01.01.2024 URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 29.04.23).

3. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII –ВР. Редакція від 31.03.2023 URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 29.04.23).

Актуальні секторальні проблеми стійкості критичної інфраструктури

Алла Гордеюк,

кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри права гуманітарно-правового факультету Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна

e-mail: a.hordeiuk.khai.edu

ORCID: 0000-0001-7423-3673

Анастасія Стрельцова,

студентка гуманітарно-правового факультету Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»,

м. Харків, Україна

e-mail: anastasiastrelsova425@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ МАЙНОВИХ ПРАВ ПІД ЧАС ВОЕННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Анотація: В роботі визначено, що внаслідок збройної агресії РФ проти України і введення воєнного стану у державі, виникло багато проблем щодо здійснення та захисту майнових прав фізичних та юридичних осіб, оскільки звичайний порядок дій часто змінюється або обмежується через надзвичайні обставини. Проаналізовано положення вітчизняного законодавства щодо адаптації правової системи до вимог воєнного часу. Виділено негативні чинники, що виникають у зв'язку із необхідністю захисту майнових прав в реаліях війни, зокрема зазначено на невдосконалий механізм здійснення відповідного захисту. Запропоновано шляхи подолання проблеми шляхом розробки чітких процедур виплати компенсацій за зруйноване майно під час військових дій, усунення

зловживань з боку певних органів влади та справедливого вирішення майнових спорів, а також забезпечення доступу до судової системи, навіть у надзвичайних умовах воєнного стану в країні.

Ключові слова: майнові права, воєнний стан, примусове вилучення майна, конфіскація майна, компенсація за вилучення майна, механізм захисту майнових прав.

THE PROBLEM OF PROTECTION OF PROPERTY RIGHTS DURING A STATE OF WAR IN UKRAINE

Abstract: The work determined that in connection with the introduction of martial law in Ukraine, numerous difficulties arise in the implementation and protection of property rights of individuals and legal entities, since the usual procedure is often changed or limited due to emergency circumstances. The provisions of domestic legislation on adapting the legal system to wartime requirements are analyzed. Attention is paid to the negative factors that arise in connection with the need to protect property rights during war, in particular, the imperfect mechanism for implementing appropriate protection is noted. Ways to overcome the problem are proposed by developing clear procedures for paying compensation for movable property during hostilities, overcoming abuses by certain authorities and fair resolution of property disputes, as well as ensuring access to the judicial system, even in emergency conditions of martial law in the state.

Keywords: property rights, forced seizure of property, confiscation of property, compensation for seizure of property, martial law, mechanism for protecting property rights.

В умовах воєнного стану, який було введено в Україні у зв'язку з зазіханнями на її територіальну цілісність і суверенітет з боку РФ, виникло безліч правових перипетій, серед яких особливо гостро стоїть проблема захисту майнових прав громадян та юридичних осіб. Воєнний стан, передбачаючи особливий правовий режим, може включати такі заходи, як евакуація, реквізиція або конфіскація майна, що необхідно для потреб оборони країни. Ці дії, хоча й обґрунтовані нагальними потребами безпеки держави, породжують численні правові питання щодо балансу між необхідністю забезпечення національної безпеки і захисту основних прав і свобод особи.

На наш погляд вирішення проблем захисту майнових прав в період воєнного стану в Україні потребує аналізу норм вітчизняного законодавства, що становлять правове забезпечення зазначеного інституту. Це зокрема стосується врегулювання питань власності, компенсації за збитки та механізмів правового захисту в судовому та позасудовому порядку. Окрема увага при цьому має бути зосереджена на забезпеченні справедливості та відновленні порушених прав, що є вирішальним для підтримки довіри громадян до правової системи країни та її інститутів влади. Значення цієї теми особливо зростає у світлі триваючих бойових дій і потреби відновлення постраждалих територій, а також

з урахуванням довгострокової перспективи післявоєнної відбудови України, коли потужна правова охорона майнових прав відігратиме ключову роль у забезпеченні стабільного економічного становища країни.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і іноземних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. На початку воєнної агресії РФ проти України був уведений воєнний стан Указом Президента України за № 2102-IX «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.22 р. [4;5]. Відповідно до визначеного поняття воєнного стану, передбачається вимушене обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, але механізми захисту прав людини, зокрема майнових, все одно мають працювати чітко та ефективно навіть у складних форсмажорних обставинах.

Щодо обмеження майнових прав відповідно до ст. 41 Конституції України прописано, що примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану [1].

А частина 2 ст. 353 Цивільного Кодексу України встановлює, що в умовах воєнного або надзвичайного стану майно може бути примусово відчужене у власника з наступним відшкодуванням його вартості [6].

Для прийняття рішень про допомогу від держави у зв'язку із зруйнуванням майна важливе значення для визначення статусу відповідного майна мають певні поняття, зокрема, передбачені Законом України від 29.02.22 р. № 4765-VI «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану»: примусове відчуження майна – позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості; вилучення майна – це позбавлення державних підприємств, державних господарських об'єднань права господарського відання або оперативного управління індивідуально визначеним державним майном з метою його передачі для потреб держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану [3].

Триваюча збройна агресія РФ проти України, цілеспрямовані атаки проти мирного населення, що призвели до масового руйнування майна та загибелі

людей зумовили необхідність унормування комплексних підходів до розв'язання питання відшкодування шкоди постраждалим або виділення їм компенсаційних виплат від держави.

На сьогодні у Верховній Раді України зареєстровані законопроекти щодо відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії РФ, а саме: законопроект № 7385 від 17.05.2022 р. «Про відшкодування шкоди завданої потерпілому внаслідок збройної агресії РФ»; законопроект № 7520 від 05.07.2022 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення розгляду окремих категорій судових справ у зв'язку зі збройною агресією РФ»; законопроект № 7520-1 від 18.07.2022 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо судового розгляду справ про відшкодування шкоди, завданої у внаслідок збройної агресії проти України. Але важливим результатом законотворчості було прийняття від 23.02.2023 р. Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією РФ проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією РФ проти України» (№ 2923). В цьому Законі визначаються: певні категорії об'єктів нерухомого майна, за які передбачається компенсація на випадок їх пошкодження або знищення (ст. 1); отримувачі компенсації за пошкоджені/знищені об'єкти нерухомого майна (ст. 2); створення та повноваження комісії з розгляду питань щодо надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна (ст. 3); порядок подання заяви щодо компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна (ст. 4) тощо [2].

Норми, створені законодавцем щодо захисту майнових прав приватних осіб під час війни свідчить проте, що держава у складних обставинах повномасштабного вторгнення РФ приймає на себе обов'язок мінімізувати вплив негативних факторів та наслідків дії воєнного стану на громадян та створити правові механізми захисту їх майнових інтересів. Однак на сьогодні вочевидь, що існують суттєві проблеми захисту майнових прав в реаліях війни, які полягають в обмеженні доступу до судових органів через перевантаженість судової системи, а також є випадки зловживань з боку державних органів. Такі умови вимагають додаткових зусиль для забезпечення прозорості та справедливості у процесах прийняття рішень, що стосуються власності, зокрема забезпечення компенсацій за зруйноване житло.

Враховуючи вище наведені норми чинних нормативних актів можемо зробити висновки, що у вітчизняному законодавстві має місце необхідне правове забезпечення щодо захисту майнових прав, зокрема під час війни, а також нормотворча діяльність законодавця щодо прийняття актуальних нормативних актів, регламентуючих способи та порядок захисту майнових прав постраждалих від збройної агресії РФ. Однак механізми забезпечення зазначених прав, на жаль, не спрацьовують належним чином, оскільки проблеми, що виникають у цей період, охоплюють широкий спектр питань – від реквізиції і конфіскації майна до забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб тощо. Вважаємо, що чітке

розуміння і дотримання законодавства, а також впровадження прозорих і справедливих механізмів компенсації та відновлення порушених прав є край важливими на сьогодні у країні. Необхідність балансу між забезпеченням національної безпеки і захистом фундаментальних прав громадян підкреслює потребу у подальших реформах, які б зміцнили правову систему та покращили механізми захисту майнових прав. Такий підхід, на нашу думку, має включати насамперед розробку чітких процедур виплати компенсацій та вирішення спорів, а також забезпечення доступу до судової системи, навіть у надзвичайних умовах. Зазначені заходи мають стати пріоритетом для держави, щоб зміцнити довіру громадян до правової системи і сприяти стабільності та відновленню в поствоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 05.05.24)
2. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією РФ проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією РФ проти України: Закон України від 23.02.23 № 2923-IX. Редакція від 22.02.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text> (дата звернення 9.05.24)
3. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 29 лютого 2022 року № 4765-VI. Редакція від 29.09.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text> (дата звернення 05.05.24)
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. Редакція від 19.04.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 06.05.24)
5. Указ Президента України № 2102-IX «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.22 р. URL: <https://president.gov.ua/documents/642022-41397>. Редакція від 13.02.2024 (дата звернення 24.05.06)
6. Цивільний кодекс України: Закон України від 17 травня 2012 року № 436-IV. Редакція від 27.04.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv#n1921> (дата звернення 07.05.24)